

DALARÖ UTVECKLINGSPROGRAM

(F.d. Ortsanalys Dalarö antagen juni 2009)

Innehållsförteckning

- *Innehåll*
- *Förord/Processen* 1
- *Geografi (Dalaröns portar, stråk och kommunikationer, Profilerings Slutsatser)* 2
- *Historia* 5
- *Landskap & Grönstruktur (Vattnet, Utblickar, Parker & rekreation, Slutsatser)* 6
- *Havudsstrukturer (Entréer, Bebyggelsestruktur och områden, Stråk, Knutpunkter, Landmärken, Barriärer, Slutsatser)* 7
- *Trafik & Kommunikationer (Biltrafik, Gång- och cykeltrafik, Kollektivtrafik, Båttrafik, Slutsatser)* 10
- *Funktioner (Bostäder, Arbetsplatser, Allmänna och kommersiella lokaler, Handel och service Verksamheter och utbud, Slutsatser)* 12
- *Livsmiljö (Möten, Umgänge, Sociala nätverk, Segregation och integration, Rekreation, Kultur och nöjen, Hälsa, säkerhet och trygghet, Makt och inflytande, Jämställdhet, Upplevelsekvantiteter, Slutsatser)* 15
- *Starka & Svaga sidor* 21
- *Sammanfattning & rekommendationer* 22

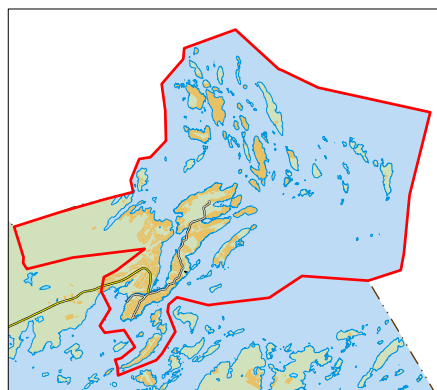
Förord/Processen

Haninge kommun har under hösten 2007 och våren 2008 tillsammans med boende i Dalarö genomfört en utvecklingsdialog som resulterat i föreliggande Ortsanalys.

Syftet med studien är att beskriva orten utifrån tre teman, dess fysiska avseende som Plats, dess funktion som Livsmiljö och slutligen hur orten förhåller sig till sin Omgivning. Ortsanalysen avser ge en heltäckande, och väl förankrad bild av hur Dalarö skall stärkas och utvecklas som den attraktiva ort den redan idag är.

Ortsanalysen har som metodstöd tillämpat Boverkets handbok för Ortsanalys. Där de olika teman som ovan beskrivits steg för steg har analyserats. Analyserna har skett tillsammans med tre arbetsgrupper bestående av vuxna boende samt genom möte med skolungdomar i Dalarö skola. Metodiken har omfattat intervjuer och workshops både enskilt och i grupp. Det har även funnits möjlighet att via webben lämna synpunkter och anmäla sitt intresse att delta i arbetet.

Stor vikt och resurser har lagts vid medborgarsamverkan.

Uppdragets avgränsning

Arbetet har letts av följande politiska **styrgrupp:**

Tommy Lundin (fp), Ordf.
Barbro Nordgren (s)
Berndt Fardelius (m)
Göran Springer (c)
Göran Svensson(s)
Lars Engvall (kd) t.o.m. februari 2008
Åke Holmström (kd) fr.o.m. april 2008
Carin Flemström (s)
Arja Kalvas (mp).

Arbetet har bedrivits av följande

projektgrupp:

Erik Andersson (KSF) Projektledare
Kent Lindgren (KSF)
Erik Josephson (KSF)

Lars Berglund(KSF)
Ronny Jarnstedt (SBF)
Maria Borup (SBF)

Deltagare i de **tre arbetsgrupperna** har varit:

Kjell Hedström, Per Nordling, Kurt Gustavsson, Tomas Timander, Hans Bratt, Annika Hjerling, Elise Claeson, Britt Fritzell, Berit Karlsson, Margareta Stenbock - von Rosen, Jan Lundberg, Lage Bergström, Nina Malmberg, Ola Andréasson, StenOve Magnusson, Tina Fritzell, Marie Strenghielm Nord, Anna-Lena Dahlberg, Hans Rehnvall, Arne Hilton, Lars-Olof Oldén, Lars Palmgren, Christian Nord, Christina Bork, LO Landin, Gösta Maijgren, Fredrik Hjerling, Christer Svanberg, Björn Åkerblom, Boel Rendle, Veronica Lilliehöök, Christer Svanberg

Stort tack till Er alla som bidragit i processen!

Tommy Lundin
Ordförande i Dalaröberedningen

Geografi (Dalarös portar, stråk och kommunikationer, Profilering Slutsatser)

Varje stad och tätort har sin särskilda mix av bostäder, arbetsplatser, utbildningar och utbud av kultur, besöksmål och fritidsaktiviteter. Mixen av utbudet och balansen i människors dagliga in- och utpendling ger varje ort dess specifika förutsättningar – fördelar och problem. När vi ger oss i kast med Dalarös roll och förhållande till omgivningen, så utgår vi från Dalarö som ett helt samhälle med en särskild blandning av funktioner. Man behöver jämföra den med andra liknande orter, med andra orter i regionen och beskriva hur sambanden med omgivningen ser ut. En ort har många både fysiska och upplevda samband med omgivningen. Båda kategorierna har stor betydelse för den framtida utvecklingen. Hur är tillgången till infrastruktur för kommunikation – bredband, flygplats, järnvägar och vägar åt olika håll? Hur fungerar kollektivtrafiken? Vilken roll har Dalarö i ett regionalt perspektiv – som bostadsort, för utbildning, inom näringslivet? Men det finns inte bara kvantitativa samband. Lika viktiga är vår kollektiva föreställningsvärld. Vilken identitet och

status har Dalarö?

Dalarös portar

Dalarö är en viktig port för både resande och transporter till och från stora delar av Haninges skärgård. Gästhamnen i Askfatshamnen för gästande småbåtar ligger på fel sida om Dalarö och borde ligga på framsidan vid fiskarhamnen. Skyltningen från Askfatshamnen till centrala Dalarö är dålig. Hotellbryggan och området runt omkring bör förändras för att skapa en mer tilltalande och väl fungerande entré. Antalet gästplatser för båtar på Dalarö är allt för få. Sommartid är parkeringsplatserna för få vilket försvårar för boende, besökare och verksamma på Dalarö och öarna utanför. Farhågor finns rörande mer otillåten parkering längs Odinsvägen efter ombyggnaden då gångytor kan misstas för parkeringsytor. Det är även svårt att orientera sig till p-platserna.

Dalarös ”stråk”

Dalarö är främst kopplat till den närmast liggande delen av Haninges skärgård. Den fysiska kopplingen mellan Dalarö och öarna bör stärkas med fler och bättre båtturer. Dalarö är särskilt viktig som så kallad replipunkt för Haninges skärgård. Det är på Dalarö de boende på öarna har tillgång till skola, barnomsorg, vårdcentral och annan

service.

Dalaröborna känner sig inte som Haningebor då framförallt den fysiska kopplingen är svag i och med att Dalarö ligger ca 20 km från kommuncentrum. De flesta framhåller dock Haninge centrum som det köpcentrum man nyttjar sig av, samt Handens pendeltågsstation för de som åker kommunalt.

De båtburna Dalaröborna har inget större utbyte med mellanskärgården utan håller sig till södra skärgården och framförallt Dalarös egen skärgård. Hotellen och konferensanläggningarna har dock gäster från en större del av Stockholm och dess skärgård.

Dalarös kommunikationer

Till Dalarö kan man komma med bil, buss, Vaxholmsbåt, Ornöfärjan eller egen båt beroende på varifrån man åker samt vilka preferenser man har i övrigt.

De allra flesta boende på Dalarö har egen bil, ett flertal åker buss till och från Handen och/eller Gullmarsplan på väg till och från jobbet. Direktbussarna är mycket uppskattade, dock är en anpassning av framförallt avgångstider kvällstid i riktning mot Dalarö efterfrågat av många.

Passningen mellan direktbussarna och Smådalaröbussen kan förbättras.

Boende på Ornö med arbete på fastlandet, åker naturligtvis färjan över till Dalarö och

sedan vidare till Haninge eller övriga delar i Stockholm. Boende på andra öar har allt som oftast egen båt för att smidigt kunna ta sig till fastlandet. En båtplats på Dalarö föredras av många öbor då resan över vatten blir kortast. Vissa av öarna trafikeras även regelbundet av Vaxholmsbåtar.

För mer enstaka turer kan även så kallad sjötaxi anlitas. Vad gäller Vaxholmsbåtar så borde under högsäsong (dvs. sommartid) en linje in till Stockholm inrättas, vilken skulle både ge Dalaröbor som stockholmare och andra en trevlig och tilltalande förbindelse med Dalarö. För besökande till Dalarö är tillgången till parkeringsplatser för bilar och gästplatser för båtar ett problem.

På Dalarö är möjligheten till uppkopplingen mot Internet tillfredställande och fungerar för de flesta vad avser arbete hemifrån.

Dock finns en oro om kapaciteten är tillräcklig för framtida behov.

Till både Dalarö och Ornö finns fiberkabel dragen. På Ornö nyttjas denna av skolan, medan övriga öbor saknar denna möjlighet vilket är negativt.

Dalarös karaktär

Dalarö är känt! Framförallt i Haninge, Stockholm och Sverige men även ute i delar av Europa. För vissa är det bara ett namn på en skärgårdsö någonstans i Stockholmstrakten, för andra är det en ort med sommarbostäder kanske också lite

exklusivt, särskilt Smådalarö. Många tror att det ligger långt ifrån Stockholm city, och

förvånas över att det är ett levande samhälle på acceptabelt pendlingsavstånd från Stockholms city med en åretruntbefolkning och service. För de mer insatta är det kulturmiljön och platsens historia som är Dalarös signum. För båtfolket är naturligtvis Dalarö känt med sin skans och så vidare. De flesta seglarna lägger dock inte till vid Dalarö utan seglar hellre då till Utö.

Besökare på Dalarö förvånas ofta i positiv bemärkelse över idyllen och de pittoreska miljöerna. Utländska besökare främst tyskar tycker Dalarö överensstämmer med deras bild av Sverige.

Profilering och marknadsföring av Dalarö

Satsningar i syfte att marknadsföra och profilera Dalarö bör ta sin utgångspunkt i närheten och tillgången till naturen och havet, där framförallt kopplingen till naturen t.ex. Tyrestakilen inte är naturlig. De pittoreska bebyggelsemiljöerna, de kulturhistoriska värdena både på land och på bottenarna med de många vraken och Dalarös historia bör lyftas fram och synliggöras. Dalarö är också en plats för aktiviteter med båtliv, regattan, segelskola, simskola, badplatsen Schweizerbadet, långfärdsskridskoåkning mm. Dessa etablerade frilufts- och sportaktiviteter bör kunna utvecklas och kompletteras samt användas i marknadsföringen för att locka

boende och besökare. Dalarö skall bygga vidare på sina unika värden och inte försöka konkurrera med orter som ex.vis Sandhamn.

Bostäder

Dalarö är attraktivt och det finns ett stark efterfrågan på bostäder som lett till höga huspriser. För att möta denna efterfrågan och ge fler tillgång till den attraktiva boendemiljön krävs att fler bostäder för unga, gamla och olika familjestorlekar byggs på Dalarö, som idag framförallt domineras av småhus. Ett tillskott av bostäder får inte påverka den unika miljön negativt och hänsyn skall tas i såväl placering, utformning och volym för att stärka de värden som finns samt skapa underlag för en utveckling av andra. Eventuellt framtida tillkommande flerbostadshus bör ha en utformning och skala som passar in i miljöerna dvs. hus som till det yttre liknar större villor och innehåller en handfull lägenheter.

Statlig – Regional - Kommunal samverkan med marknaden

Stat, region, kommun och marknads aktörer måste ta ett samlat grepp om frågan rörande färjeförbindelser till kommunens större öar som Ornö och Utö. Här har Dalarö samhälle en särställning att beakta som kommunens replipunkt för hela Haninges skärgård.

Tillsammans med fysisk tillgänglighet är tillgången till Internet en avgörande faktor för att folk skall kunna bo och verka på Dalarö och dess omgivande öar. Utbyggnaden av fiber måste fortsätta och erbjudas allt fler hushåll i framtiden.

Viktiga slutsatser

- Dalarö utgör en viktig port till Haninges skärgård.
- Det finns behov av fler gästplatser för båtar lokaliserade till Fiskarhamnen.
- Sommartid finns behov av fler parkeringsplatser för bilar.
- Behov av förbättrad information om var p-platser finns.
- Frågan rörande hantering av framtida färjeförbindelser till kommunens större öar och Dalarös roll som replipunkt måste hanteras i samarbete mellan staten, regionen, kommunen och marknads aktörer.
- Bredbandsutbyggnad med hög kapacitet är en avgörande faktor för utveckling av Dalarö och Haninges skärgård.
- Dalarös attraktivitet som bostadsort bör stöttas genom att planera för ett större och mer varierat utbud av bostäder.
- Satsningar bör baseras på Dalarös unika mix av tillgång till natur, vatten, kultur och aktiviteter.
- Det finns inte en dominerande, utan

många olika företrädesvis positiva uppfattningar/bilder av Dalarö.

- Dalarö är särskilt viktig som replipunkt för Haninges skärgård.
- Förbättrad båttrafikering mellan Dalarö och öarna är önskvärd.
- Dalaröbornas identifiering med Haninge är svag.
- Haninge centrum viktigt inköpsställe för Dalaröborna.
- Direktbussar till Stockholm uppskattade, dock är en anpassning av avgångstider önskvärd.
- Under högsäsong är direktlinje med Vaxholmsbåt till/från Stockholm efterfrågad.

Historia

De första bofasta lotsarna bosatte sig på Dalarö i början av 1600-talet och samhället grundlades 1636 i samband med att Tullkammaren inrättades. Under sommaren 1719 eldhärjades i stort sett hela Dalarös bebyggelse i samband med ryssarnas framfart och kyrkan tros vara den enda byggnad som finns kvar sedan 1600-talet. I mitten av 1700-talet beboddes Dalarö av cirka 160 personer varav de flesta var Lotsar eller Tullare med familjer.

Den äldsta bevarade kartan över Dalarö är från 1740 och visar att den tidigaste bebyggelsen fanns inom området begränsat av Odinsvägen i nordost, Baldersvägen i norr och lotsberget i öster, dvs. området ovanför Fiskarhamnen. Husen från den tiden var små och låga timrade hus varav endast ett fåtal är bevarade. Många av husen har senare byggts om och till.

Under den senare delen av 1700-talet växte befolkningen till det dubbla. Tullhuset uppfördes på uppdrag av Gustav III. Han anlätade en av dåtidens skickligaste arkitekter, Erik Palmstedt.

På en karta från 1796 ser man att bebyggelsen sträckte sig från det gamla kärnområdet ovanför fiskarhamnen längs stranden söder om Baldersvägen fram till Folkhögskoletomten.

I början av 1800-talet bodde här cirka 500 personer, som då var det största samhället i södra skärgården.

I mitten av 1800-talet inleddes en period som totalt kom att ändra Dalarös karaktär. Stockholms innerstad var smutsig, bullrig och stank av sopor och avfall. De som hade råd for sommartid ut från staden ut i skärgården med de nya snabba och bekväma ångbåtarna. Dalarö fick reguljär ångbåtstrafik 1855 och både badinrättning och societetshus byggdes på 1850-talet.

De s.k. sommargästerna hyrde ofta in sig hos den fasta befolkningen som på detta sätt fick sig en förnämlig inkomstkälla. Många gånger lät man bygga en ”sommarestuga” på tomten som enbart användes för uthyrning. Denna lukrativa uthyrning ledde till ett omfattande spekulationsbyggande åren 1880-90.

Befolkningen ökade snabbt och 1890 bodde här 800 personer förutom sommargästerna. Många stockholmare byggde sig egna sommarvillor i skärgården varav musikhandlare Lars Rydlander förmodligen var den första som byggde sig en villa på Dalarö. Detta skedde redan 1850 på den plats där Dalarö folkhögskola ligger.

Det var de fina sjötomterna längs Baldersvägen som främst lockade sommargästerna. Byggnadsstilen på modet var Schweizerstilen med verandor, snickarglädje och stora takutsprång.

Medan de stora sommarvillorna bredde ut sig längs Baldersvägen och senare också runt Birger Jarlsvägen och Torsvägen, blev bebyggelsen i de centrala delarna allt mer sammangyttrad. En höstdag 1890 kom elden lös. Branden började i det gamla värdshuset vid Hotellbryggan och sedan brann hela kvarteret söder om kyrkan ända till Fiskarhamnen. Totalt förstördes 27 byggnader och det var nära att kyrkan, klockstapeln och hela den gamla bebyggelsen utplånades.

Efter sekelskiftet upphörde det omfattande byggandet av sommarvillor och ett mindre antal hus har tillkommit sedan dess. Dalarö har därför mycket kvar av sin sekelskifteskaraktär.

Många av de gamla lots- och tullvaktmästarbostäderna har blivit fritidshus, medan många av de gamla sommarvillorna har byggts om till helårsbostäder. Från mitten 1960-talet till mitten av 1980-talet rådde förbud mot nybyggnad på Dalarö i avvaktan på en ny stadsplan vilken framtogs och fastställdes 1987. Därefter har ett antal avstyckningar genomförts och tre större grupper av hus har uppförts vid Dalaröhöjden, Askfatsberget och Sagaområdet. Även vid torget har tillkommit flerbostadshus. Utöver dessa har enskilda hus tillkommit och i dagsläget kvarstår ett 50 tal möjliga avstyckningar inom Dalarö.

Landskap & Grönstrukturer (Vattnet, Utblickar, Parker och rekreation, Slutsatser)

Vattnet

Närheten till vattnet är en av de stora kvalitéer som Dalarö erbjuder. Trots de många privata sjötomterna upplevs inte tillgången till vattnet begränsad. Möjligheten att ta sig ut på vattnet ut i skärgården upplevs inte heller som besvärande. Tillgången på båtplatser är dock begränsad och det är kö till dessa.

Utblickar

Dalarös starkt kuperade landskap innebär att ett flertal platser finns för den som vill få utsikt över den närliggande skärgården. De vanligaste platserna för detta är Amerikaberget, Lotsberget. Båda dessa är välbesökta och Amerikaberget är också en mötesplats vid Valborgsfirandet. Tillgängligheten till dessa utkiksplatser begränsas dels av topografin dvs. de ligger naturligen högt belägna, skyltningen till dessa är också undermålig och slutligen saknas det tillräckligt med parkeringsplatser. På Amerikaberget finns vegetation som kräver kontinuerlig skötsel.

Parker och rekreativsområden

I Dalarö saknas en allmän park.

Tullhusparken som är i statlig ägo är underutnyttjad.

De rekreativsområden som nyttjas är badplatsen vid Schweizerbadet och då främst den delen närmast Askfatet, den del som historiskt nyttjats av Dalaröborna. Badstranden har under senare åren fått förfalla något och är idag i behov av upprustning. I området anordnas traditionellt Midsommarfirande vilket besöks av många. När det gäller naturupplevelser söker sig de båtburna ut i skärgården och de som plockar svamp och bär gör då detta på olika öar. För den som inte åker ut med båt nyttjas Mörbyskogen till svampplockning av ganska många Dalaröbor, men framförallt nyttjas naturen på närmare hand i form av skogsområdet runt idrottsplatsen bortemot

Schweizerbadet. Här tar man en promenad längs kanalen/stranden, motionerar och/eller rastar sin hund. Med bil tar man sig till Sandemar.

Viktiga slutsatser

- Många Dalaröbor väljer att söka sig ut i skärgårdsmiljön för naturupplevelser. Därför är den begränsade tillgången till båtplatser ett hinder för tillgängligheten till skärgården.
- Amerikaberget är en av de mest välbesökta platserna på Dalarö. Platsen används både för utblickar och andra arrangemang som Valborgsfirande. Den flitigt besökta platsen erfordrar därför en kontinuerlig skötsel för att bibehålla sitt värde.
- Dalarö saknar en centralt liggande mötesplats för samvaro, lek och aktivitet. Tullhusparken är en viktig park och nyttjas delvis till detta. Parken är i statlig ägo och är underutnyttjad.
- Den i särklass vanligaste allmänna badplatsen för Dalaröborna är Schweizerbadet, delen närmast kanalen. Badplatsen behöver dock en kontinuerlig skötsel för att inte badmöjligheterna skall begränsas.

Huvudstrukturer (Entréer, Bebyggelsestruktur och områden, Stråk, Knutpunkter, Landmärken, Barriärer, Slutsatser)

Entréer

Entrén till Dalarö är lokaliserad vid kanalbron. Informationsskylten med texten ”Välkommen till Dalarö” ger ett positivt intryck. Parkeringsplatsen rakt fram i korsningen, ytorna för återvinningsstationen samt den plats till vänster innan bron som idag används av kommunen som förrådsyta är inte tilltalande och skämmer entrén. På väg till Dalarö sjövägen är det Dalarö skans söderifrån, kvarnen på Smådalarö norrifrån samt passagen av Aspösund österifrån som utgör entréer. Vid själva angörandet är Hotellbryggan och Fiskehamnen med den närmast liggande bebyggelsen som är den huvudsakliga entrén på Dalarö. Hotellbryggan som plats är rörig och stökig och inte direkt tilltalande men fyller sin funktion för färje- och annan nyttotrafik. Antalet gästplatser framförallt vid Fiskarhamnen och Hotellbryggan är begränsat.

Bebyggelsestruktur och områden

Uppfattningen om Dalarös olika delområden

är i huvudsak överensstämmande, rörande vad som är centrala Dalarö och Smådalarö. Gränsen anses ligga någonstans i trakten av Baldersvägens korsning med Smådalarövägen.

När det gäller Schweizerdalen, Vadviken, Kolbotten, Tegelbruket och Kattvik, är den allmänna uppfattningen att området söder om Dalarövägen tillhör Schweizerdalen. Gränsdragningen mot övriga fyra ovan nämnda områden varierar och även uppfattningen om detta är ett eller flera delområden.

Smådalarö är glest bebyggt med mindre områden samlad åretruntbebyggelse och fritidshusområden.

På centrala Dalarö finns i huvudsak åretruntbostäder med hög andel permanentboende men med undantag för en del fritidsboende. Schweizerdalen är ett äldre fritidshusområde som fortfarande domineras av denna typ av hus dock med ett ökande inslag av åretrunt- bebyggelse. I huvudsak bor folk här permanent .

Vadviken är ett område som i mycket har samma karaktär som Schweizerdalen.

I områdena norr om Schweizerdalen finns en blandning av fritidshus och åretruntbostäder med viss övervikt för fritidshusen. Hälften är permanent bebodda och hälften är fritidsboende.

Viktiga stråk & mötesplatser

Det mesta av Dalarös offentliga och kommersiella service är lokaliserad längs med Odinsvägen på sträckan från Torget ned mot Hotellbryggan varför denna sträcka utgör ett viktigt stråk men också är den i särklass vanligaste mötesplatsen. Andra välfrekventerade stråk är Dalarö strandväg, Birger Jarlsvägen, Berghamnsvägen och Baldersvägen. ICA, Banken, Macken, Bageriet, Idrottshallen och Tullhuset är andra vanliga mötesplatser. Torget fungerar inte som någon allmän mötesplats, undantaget ungdomar.

Knutpunkter

Hotellbryggan med sitt utbud av service och angöringsplats för både färjan, linjebåtar och annan sjötrafik innebär att detta är en viktig knutpunkt på Dalarö. Torget, med sitt centrala läge mitt i byn, är en knutpunkt/nav

där passerar många dagligen på väg till/från skolan, jobbet, bussen och ICA-butiken.

Landmärken

Landmärken sett från sjösidan är främst Dalarö skans, Kvarnen vid Smådalarö, Fyren mitt i Dalarö ström – ”Saltsäcken”, den täta bebyggelsen på Dalarö och Hotell Bellevue . Kommer man österifrån till Dalarö via Jungfrufjärden är Mörtö-Bunsön ett landmärke.

Allmänt kända byggnader/platser som många kan relatera till när man rör sig på Dalarö är Tullhuset, Kyrkan, ICA-butiken, Dalarö skola, Hotell Bellevue samt Amerika-

och Lotsberget.

Landvägen är Sandemar med grustaget, Malmgården, Skärgårdsgrillen och Kyrkogården landmärken som i olika utsträckning signalerar att man närmar sig eller befinner sig i Dalarö.

Barriärer

Med undantag för delar av Smådalarö med privata/enskilda vägar upplevs samtliga områden som lättillgängliga. Kanalen som är den mest iögonfallande barriären mellan centrala Dalarö och Schweizerdalen hindrar inte folk att röra sig mellan områdena då de två broarna är väl lokaliserade och används flitigt. Höjdskillnaden mellan Schweizerdalen och Askfatsberget är en barriär som gör att personer undviker att gå den närmaste vägen via trapporna och istället tar en omväg eller avstår. Belysningen samt underhållet av trappan vintertid är undermålig. Den stigning som finns från Schweizerdalen upp mot skogarna väster om Tegelbruket/Kattvik medför att en del personer avstår från besök i detta område. De barriärer som finns inom områdena är framförallt skapade av trafiken på Odinsvägen, Dalarövägen och Smådalarövägen. Nivåskillnaderna som är en del av Dalarös karaktär hanteras på flera ställen med trappor. Dessa underlättar för vissa grupper framkomligheten samtidigt som de utgör barriärer för andra t.ex.

rörelsehindrade och barnvagnar.

Svårighet att orientera sig i områdena kring Tegelbruket kan också göra att man avstår från besök.

Viktiga slutsatser

- Huvudentrén till Dalarö landvägen är lokaliserad till kanalbron. Området på båda sidor om Dalarövägen och kanalen, behöver därför utvecklas för att skapa en attraktivare och mer välkomnande entre.
- Huvudentrén till Dalarö sjövägen är lokaliserad till Hotellbryggan. Hotellbryggan är även en av de vanligaste mötesplatserna på Dalarö. Hotellbryggan behöver utvecklas för att skapa en attraktivare och mer välkomnande entre och mötesplats.
- Under högsäsong är det många båtgäster som vill besöka Dalarö. Antalet båtгästplatser är för få i förhållande till efterfrågan. Behovet av fler гästbåtplatser är generellt men framförallt saknas platser vid Fiskarhamnen och Hotellbryggan.
- Torgets placering centralt i byn och dess funktion som en knutpunkt där ett flertal passerar dagligen borde ge möjlighet till möten. Platsen fungerar dock inte idag som en naturlig mötesplats, beroende främst på den torftiga utformningen och utbudet kring torget.

- Odinsvägen, Dalarövägen och Smådalarövägen är de tre största huvudgatorna i Dalarö. Behovet att såväl röra sig längs med som att korsna vägarna finns på flera platser. Särskilt Odinsvägen med sin placering rakt genom samhället och serviceutbudets lokalisering, innebär att här är behovet särskilt stort. Ordnade och säkra gångpassager över dessa vägar behöver anläggas för att minska vägarnas barriäreffekt.
- Då många Dalaröbor gärna promenerar runt i samhället året om är det viktigt att framkomligheten är god. Samtliga trappor behöver därför ses över både vad gäller barnvagnar och drift och underhåll.

Trafik & Kommunikationer (Biltrafik, Gång- och cykeltrafik, Kollektivtrafik, Båttrafik, Slutsatser)

Biltrafik

Till Dalarö finns endast en väg Dalarövägen. Denna trafikeras således av all fordonstrafik som skall till och från Dalarö. Under sommarhalvåret särskilt semestertid är trafiken mer intensiv än under vinterhalvåret. Detta beroende av att på både Dalarö och omkringliggande öar finns en relativt stor andel fritidshus som då nyttjas. Konkret leder detta till att samtliga större vägar får ett ökat trafikflöde och att gående och cyklandes passager blir mer osäker. Problemen med att hitta en parkering leder till ökad trafik uppe i centrala Dalarö. Det leder till att vissa besökare lämnar Dalarö i oföretat ärende, i vissa fall leder till s.k. ”vild” parkering. Ett ökat flöde av fordon på Odinsvägen vilken är Dalarös huvudstråk för butiker, restauranger mm. är en ur många aspekter dålig kombination. Framförallt är den tunga trafiken till/från färjan är ett problem.

Även vintertid finns vissa problem orsakade av biltrafiken. Dessa är kopplade till skolan i samband med hämtning/lämning samt till ICA affären där vissa parkerar på ett sätt som skapar otrygga situationer för

passerande trafik.

På både Baldersvägen, Odinsvägen och Berghamnsvägen körs det i höga hastigheter.

Gång- och cykeltrafik

På Dalarö är promenader en vanlig aktivitet. Vägarna saknar i regel särskilda ytor för gående och cyklister, men detta upplevs normalt inte som något problem, utom i några undantag. Dessa är Odinsvägen där trafiken i kombination med det smala gaturummet upplevs om otrygg och Dalarövägen, främst sträckan från kanalbron till infarten Schweizerbadet, men även resterade del ända in till Handen är en vägsträcka som inte inbjuder till cykeltrafik på grund av dess smala, kurviga utformning och den höga hastigheten. Smådalarövägen är även den allt för smal och kurvig för att den skall inbjuda till gång- och cykelturer.

Kollektivtrafik

De två busslinjer som trafikerar Dalarö är 839 och 869 (direktbuss). Direktbussarna är mycket uppskattade då de trafikerar Dalarö till Gullmarsplan på ca 45 minuter. Fler turer är önskvärt och sista turen hemåt har en allt för tidig avgångstid. Buss 839 trafikerar Dalarö – Handen vilket är den reserelation de flesta efterfrågar, turtätheten kunde bli bättre, samt passningen med pendeltåg särskilt vid förseningar.

Båttrafik

Båttrafiken till och från Dalarö är ett uppskattat inslag. Linjebåttrafiken (Waxholmsbåtarna) uppfattas av de flesta som positiv och har såväl en praktisk som symbolisk betydelse. Den praktiska ligger naturligtvis i möjligheten att nå öarna utanför samt i att besökare kan komma till Dalarö. Här finns önskemål om förbättringar både vad avser trafiken ut till öarna men även in mot Stockholm. Den symboliska ligger i att det var med ångbåtar som Dalarö befolkades i slutet av 1800-talet då Dalarö som rekreativsort för societeten blomrade ut. Ytterligare en aspekt är att båttrafiken bidrar med liv och rörelse i hamnen. Färjetrafiken upplevs inte lika självklart positiv som linjebåttrafiken. Här finns delade meningar om dess betydelse för orten Dalarö.

Likväl som det hävdas att resenärerna utgör ett viktigt/nödvisdigt underlag för bibehållen service på Dalarö, hävdar andra att ett flyttat färjeläge skulle öppna upp Dalarö för en utveckling både vid hotellbryggan och längs med Odinsvägen samt kraftigt förbättra miljön längs Odinsvägen. Vilket i förlängningen skulle innebära en förbättring av kundunderlaget. Ur ett Ornöperspektiv bör färjan angöra Dalarö då Ornö har Dalarö som sin närort, med skola, vårdcentral, idrottshall, butiker mm.

Idag är Dalarö en viktig knutpunkt för hela Stockholms södra skärgård.

Utbudet av fasta båtplatser samt gästplatser är i relation till efterfrågan allt för litet. Vilket dels medför att alla som vill inte kan besöka Dalarö utan får söka sin gästhamn någon annanstans och därmed går näringsidkarna miste om intäkter. Dels kan det i vissa fall innebära att Dalaröbor tvingas ha sin båt på annat håll i väntan på en båtplats i Dalarö.

Viktiga slutsatser

- Besökande till Dalarö har ofta sin målpunkt i de centrala delarna här finns parkeringsproblem året runt men eskalerar under sommartid.
- Odinsvägen är en pulsåder på Dalarö. Här åker såväl boende som besökare på Dalarö. Här åker även den trafik som är kopplad till öarna. Sommartid är denna trafik mycket besvärande. Den tunga trafiken upplevs som störande året om.
- Under skolåret är trafiksituationen kopplade till skolan i samband med hämtning/lämning av barn besvärande.
- Sommartid får samtliga vägar ett ökat trafikflöde vilket leder till att gående och cyklandes passager av vägarna blir mer osäker.
- Gatorna på Dalarö saknar oftast trottoarer vilket är en del i områdets karaktär. Här samsas gående och bilister. Med undantag för Odinsvägen, Smådalarövägen, Dalarövägen och Askfatsvägen, upplevs inte avsaknaden av reserverade ytor för gång- och cykeltrafiken som något problem.
- Det råder ej samstämmighet kring färjans betydelse för Dalarö och kringliggande öar.
- Dalarös lokalisering innebär att många boende och besökare på Dalarö har båt.

Utbudet av fasta båtplatser samt gästplatser är i relation till efterfrågan allt för litet.

- På Baldersvägen, Odinsvägen och Berghamnsvägen är hastigheterna allt för höga i förhållande till gatornas funktion.

Funktioner (Bostäder, Arbetsplatser, Allmänna och kommersiella lokaler, Handel och service Verksamheter och utbud, Slutsatser)

Bostäder

Dalarö domineras av småhusbebyggelse där blandningen av mindre fritidshus och större åretrunthus varierar mellan de olika delarna. I centrala Dalarö är bebyggelsen samlad och består till största del av året-runt bostäder även om en del hus endast nyttjas exklusivt som fritidshus, i vissa delar av den äldre bebyggelsen nyttjas uppemot hälften som fritidshus medan i de nyare områdena dominerar permanentboende.

De lägenheter som finns i Dalarö ligger centralt placerade i huvudsak vid torget. Centrala Dalarö är färdigbyggt vad avser småhus, bortsett från enstaka förtätningar. Behov finns av fler lägenheter, som riktar sig till den grupp av äldre vilka idag bor i hus på Dalarö. Denna grupp efterfrågar centralt belägna lägenheter.

Schweizerdalen, Kolbotten, Tegelbruket och Kattvik är äldre fritidshusområden där framförallt Schweizerdalen är stadd i omvandling till ett område med allt fler åretrunthus beroende på att kommunalt vatten- och avlopp är utbyggt. Denna utveckling är positiv även på sikt, i de delar som idag saknar gemensamma VA-lösningar, så länge tomterna inte blir för små. På Smådalarö är bebyggelsen utspridd och här finner man såväl mindre områden med

samlad åretruntbebyggelse som enstaka större och mindre fritidshus. Mycket av bebyggelsen finns längs med vattnet eller på höjderna. Utvecklingen är svårbedömd men under överskådlig tid är det troligt att Smådalarö fortsätter domineras av fritidshusbebyggelse.

Behov av fler lägenheter finns. Storleken på efterfrågan är oklar samt vilken typ av hushåll de ska rikta sig till. Lägenheter för ungdomar kan lokaliseras litet längre ifrån centrum då denna grupp normalt sett är mindre köpstarka, i jmf. med äldre som sålt sitt hus, och därför söker ett billigare boende.

Dagens VA-system medger ingen ny bebyggelse utöver det som finns in-tecknat i gällande detaljplaner.

Viktigt att bebyggelseförnyelse sker med stor omsorg och med anpassning och hänsynstagande till platsen.

Utformning

På centrala Dalarö är det kombinationen av trånga slingriga gaturum och stora tomter med hus från olika epoker som ger Dalarö sin särskilda karaktär. En förtätning genom att stycka upp dessa tomter är inte önskvärd, då det skulle fördärva särpräglern. De nytillkomna områdena på Askfatsberget och Dalaröhöjden anses inte helt harmoniera med sin omgivning främst i fråga om tomtstorlekar men även i viss mån genom

sin utformning.

Arbetsplatser

Behovet av lokaler för småföretag är oklart. Bedömningen är att ett visst behov kan finnas. De flesta småföretagare har idag sin arbetsplats i närhet till bostaden.

Allmänna lokaler

Tillgången till lokaler för föreningslivet är väl tillgodosett bland annat genom att det är möjligt att nyttja den nybyggda idrottshallen, skolan efter utbyggnaden och den del av Tullhuset som kommunen hyr av Fastighetsverket. Tullhuset kommer att utnyttjas i ännu högre grad än idag. Dalarö saknar en större lokal av typen Folkets hus där olika evenemang som dans, konserter och bio skulle inrymmas.

Centrumlokaler

I Dalarös centrum finns butikslokaler längs med Odinsvägen från torget ned mot Hotellbryggan. Flera av dessa butiker stänger under vintersäsongen på grund av minskat kundunderlag. I anslutning till torget finns tomma lokaler vilket ytterligare bidrar till att minska torgets attraktionskraft. Sammantaget finns det tillräckligt med kommersiella lokaler.

Handel och service

De flesta är nöjda med det utbud av både

handel och service som finns på Dalarö. De boende inser att utbudet inte kan vara så stort med tanke på befolkningmängden. ICA butiken och Macken är av mycket stor betydelse. ICA-affären är viktig dels som affär men även som träffpunkt, Macken är utöver bensinmack och butik även postombud och utlämningsställe för systembolaget. Ett förbättrat utbud av restauranger är önskvärt. Att väcka liv i verksamheten på Dalarö skans igen är angeläget.

Att skapa fler parkeringsplatser samt att skapa fler gästplatser för båtar på Dalarös framsida är angeläget. Skolan och barnomsorgen fungerar bra. Personalen är uppskattad och gör ett gott jobb efter sina förutsättningar, dock önskas en högre personaltäthet. Viktigt att barn får ett socialt nätverk. Dåligt av kommunen är dock att man inte förutsett skolans och förskolans lokalbehov. Både skolan och kommunala förskolan är idag trångbodda. Utbudet av service är bra och räcker väl. Dalarö vårdcentral upplevs som mycket väl fungerande och uppskattas av många. De äldre har svårt att få plats på Malmgården där det är kö.

Verksamheter och utbud

Utveckling av Tullhuset är prioriterat. Byggnadens placering mitt i byn med en stor tomt ger goda förutsättningar för att bygga

vidare på det som redan startats i Tullhuset och komplettera det med verksamheter som idag saknas. Till exempel en allmän parkmiljö, möteslokaler för föreningslivet, utställningar, caféverksamhet, biblioteksfilial med IT-möjligheter, en MeetingPoint för småföretagares möten och samverkan med mera.

I Askfatsområdet finns redan verksamheter som skulle kunna växa och utvecklas. Det gäller både verksamheter kopplade till Idrottshallen som till marin verksamhet i syfte att locka besökare.

Viktiga slutsatser

- Dalarö är en attraktiv boendeort. Allt fler bosätter sig permanent och befolkningen ökar. För att erbjuda denna möjlighet krävs fler bostäder i form av lägenheter och småhus. Lägenheter i mer centralt läge efterfrågas för äldre som vill bo kvar. För övriga hushåll kan mer perifert lokaliserade lägenheter tänkas. Nya småhus kan framförallt tillkomma i områdena Schweizerdalen, Kolbotten, Tegelbruket och Kattvik. På centrala Dalarö är det endast de avstyckningar som finns i gällande planer som är tänkbara.
- Utveckla verksamheter i Tullhuset och Tullhusparken.
- Utveckla verksamheter i Askfatsområdet.
- Dalaröborna är nöjda med utbudet av handel och service.
- Skolan och kommunala förskolan är trångbodda.
- Personaltätheten i skola och omsorg är låg.
- Dalarös bebyggelse har en lång historia där olika delar har växt fram i olika tidsperioder. Vilket givit orten och dess delområden sin uppskattade särprägel. Viktigt är därför att all bebyggelseförnyelse sker med stor omsorg och med anpassning och

hänsynstagande till befintlig bebyggelse, tomstorlekar och plats. Särskilt viktigt är detta i de känsliga miljöer som ligger inom riksintresse för kulturmiljö.

- Tullhuset har efter Tullmuseets utflyttning nyttjats av olika entreprenörer och intressenter. Verksamheterna har varit uppskattade i olika grad, där caféverksamheten var en sådan. Idag finns inte caféet kvar och uppfattningen är att Tullhuset bör kunna nyttjas effektivare, dels av föreningslivet men även av allmänheten.
- För större återkommande evenemang som dans, teater, konserter och bio finns idag ingen allmän lokal varför en möteslokal av typen *Folkets hus* är efterfrågad.

Livsmiljö (Möten, Umgänge, Sociala nätverk, Segregation och integration, Rekreation, Kultur och nöjen, Hälsa, säkerhet och trygghet, Makt och inflytande, Jämställdhet, Upplevelsekvaiteter, Slutsatser)

Med livsmiljön avses hur människorna på Dalarö påverkas av bebyggelsemiljön och vilket liv det resulterar i. Den byggda miljön, såväl byggnader, gator och torg som grönområden, är människans närmaste livsmiljö. Det är en livsmiljö som vi vill ska utvecklas i samklang med naturen, vara tillgänglig, användbar och attraktiv samt inbjuda till delaktighet för alla oberoende generations- och kulturgränser.

Möten och mötesplatser

De möten som sker och mötesplatser som nyttjas varierar beroende på ålder, familjesituation och intressen. Det finns även en variation över såväl dygnet som årstiderna. De platser och möten som är mer eller mindre oberoende av ovannämnda faktorer är ICA-affären, Macken och annan service, med generösa öppettider, lokaliserade längs Odinsvägen. Skolan och förskolorna utgör en naturlig mötesplats för

barnfamiljer dagtid vardagar främst under skolåret. Den nybyggda idrottshallen är mötesplats för en bred grupp människor som delar motions och idrottsintresse under företrädesvis kvällstid och helger året runt. Utbudet av restauranger och kaféer vilka ofta utgör arena för både planerade och oplanerade möte är sparsmakat. Under vintertid är det nyuppförda bageriet, Dalarö hamncafé och våffelstugan uppskattade platser att träffas på.

Restaurangerna Mysingen och pizzerian har vintertid endast öppet i anslutning till helgerna. Strand hotell är öppet alla dagar i veckan året om, men uppfyller inte behovet av en vardagskrog på samma sätt som restaurangen Travet gjorde.

Konferensanläggningarna Smådalarö gård och Rosenön ligger både avståndsmässigt och kanske också prismässigt allt för långt ifrån de behov som finns av en mer lättillgänglig vardagskrog med avslappnad atmosfär. Under sommaren är utbudet av matställen bättre. Öppettiderna är mer generösa och tillfredsställer de flesta. Även utbudet av dansställen upplevs som dåligt. Sommartid finns badplatserna och främst då Schweizerbadet som en mötesplats för alla.

I Schweizerdalen anordnas traditionellt midsommarfirande med dans kring stängen mm. vilket är både uppskattat och välbesökt av en bred skara Dalaröbor. En del mindre anordnade Midsommarfirande finns också bl.a. i västra Vadviken och Kattvik.

Valborgsmässofirande på Amerikaberget är ett återkommande evenemang som på samma sätt som midsommarfirande lockar många Dalaröbor.

Tullhuset och Tullhusparken nyttjas till aktiviteter året om, sommartid med olika arrangemang främst i parken och vintertid främst i huset. Bland annat kan nämnas julmarknaden som sedan några år huserar här (julmarknaden finns även på torget). Kommunens initiativ tillsammans med föreningslivet att hyra ett helt plan av huset för att möjliggöra för ökat nyttjande av föreningar, har bl.a. lett till den nyligen startade Måndagsklubben. Klubben har

mottagits väl och fyller en efterlängtd funktion som mötesplats för alla, där kombinationen av seriösa teman i en opretentiös form lockar många. Ett årligen återkommande och uppskattat arrangemang som sätter Dalarö på kartan för ett stort omland, men samtidigt bidrar till mer aktivitet och liv är Dalarö Regatta. I samband med regattan finns ett flertal kringarrangemang i vilka inte bara seglarna inbjuds delta utan alla är välkomna. Segeltävlingen Ornö-runt skulle kunna utvecklas och kopplas till Dalarö för att på samma sätt som regattan bidra till att göra Dalarö känt och välbesökt. Dalarö skans har allt för begränsade öppettider ställt i relation till den efterfrågan som finns att besöka denna unika kulturmiljö. Promenader är vanliga och en uppskattad fritidssysselsättning som ger många möjligheter till spontana möten. Biograf har tidigare funnits på Dalarö i f.d. kommunalhuset. En del saknar denna möjlighet till social aktivitet, kanske främst vad gäller ungdomarnas behov. För ungdomarna finns fritidsgården inhyst i kommunalhuset. Lokalerna går att hyra för både privata arrangemang som för föreningsverksamhet. För ungdomar i åldern 16 – 18 år saknas ett utbud av aktiviteter och lokaler.

Kyrkan används inte enbart för gudstjänster och liknande arrangemang utan även för konserter och andra möten.

Umgänge

Umgänget bland Dalaröborna skiljer sig inte från umgänget på andra platser, i den meningen att det är spritt och följer inga platsgivna mönster. Det är inte endast i grannskapet man har sitt umgänge, utan umgänget bygger mer på gemensamma intressen och gemensamma kontaktytor. Dalarö är en ort vars sociala gemenskap det är lätt att komma in i. Barnen får snabbt nya vänner och orten är lagom stor för att hitta ett umgänge och ändå ha koll på de flesta

utan att för den skull behöva umgås med alla.

Föreningslivet är mångfacetterat, öppet och välkomnar alla som vill delta utifrån sin förmåga, intresse och tid.

Deltagandet i föreningslivet är ett bra sätt för nyinflyttande att lära känna folk på orten och för de äldre Dalaröborna att vidga sitt umgänge.

För de som har barn är aktiviteterna i skolor och förskolor samt barnens eget umgänge en grund för föräldrar att utöka sin bekantskapskrets.

Sommartid ökar befolkningen på Dalarö.

Denna ökning skapar fler kontaktytor och vid de arrangemang som anordnas deltar den fasta befolkning och sommargäster tillsammans.

Socialt nätverk

De sociala nätverken bygger delvis på samma grund som umgängeskretsen dvs. via engagemang i skolor, föreningsliv, samfälligheter, båtklubb mm.

Det går snabbt att få kontakt med sina nya grannar. Det finns ingen uttalad uppdelning i ”vi och de” vare sig mellan äldre och nyinflyttade Dalaröbor eller mellan olika områden och/eller bostadstyper. Även om det för de flesta är tydligt vilka som räknas som nyinflyttade, vilka som är ”genuina Dalaröbor” och vilka som är sommargäster, finns idag inte någon inverkan på livsmiljön dvs. de flesta fäster ingen större vikt vid

vilken tillhörigheten är. Förr var det på Dalarö precis som i samhället i övrigt en mer tydlig uppdelning i vilka grupper man tillhörde och umgicks. Av detta finns inget kvar idag vilket är positivt då detta ger möjlighet till större sammanhållning i orten. Dalarö har för en kommun del förhållandevis låga befolkningssiffror, vilket innebär att många ansikten är bekanta och att de boende har god kunskap om vilka som är boende i Dalarö och vilka som är tillfälliga gäster. När man rör sig ute på byn känner man att man är sedd och det är positivt bemärkelse. Sammanfattningsvis kan den sociala kontrollens goda sidor sägas dominera och de yttringarna av sociala kontrollens sämre sidor finns men är jämförelsevis små. Dalaröborna känner stolthet över sin ort vilket medför att många är intresserade av "allt" som rör orten. För många är man Dalaröbo först och främst och i andra hand Haningebo. Stoltheten och intresset för orten bygger på Dalarös historia vilket uttrycks i flera skilda uppfattningar om Dalarös lämpliga framtid. En del anser att orten är färdigbyggd och har en lämplig befolkningsstorlek och bebyggelsestruktur vilket ger Dalarö dess kvaliteter. Andra anser att Dalarö är något av en "opolerad pärla" vars kvaliteter skall lyftas fram och utvecklas genom att man planlägger för fler Dalaröbor och en växande kommun del. Ger man fler möjlighet att bosätta sig och vara verksamma

på Dalarö samt ta del av de kvaliteter som här finns, skapar man ett ökat underlag för utveckling och förstärkning av delar som idag är svaga.

Segregation och integration

Det förekommer ingen segregation inom Dalarö. Det vill säga, de boende i något område skiljer sig inte som grupp från boende i andra områden. Naturligtvis finns inom olika områden enstaka fastigheter som är exklusiva eller som håller enkel standard, men inte hela områden. Däremot kan frågan komma att besvaras annorlunda om Dalarö betraktas relativt sin omgivning. Här uppfattar många att Dalarö som ort är rätt välmående ekonomiskt och socialt varför Dalarö kanske är socioekonomiskt

segregerat i förhållande till sitt omland. Andelen utomeuropiska invandrare är få och något annat trossamfund än Svenska kyrkan finns inte representerat.

Rekreation, Kultur och Nöjen

Kultur- och nöjesutbudet är begränsat främst vintertid. Sommartid finns kultur aktiviteter som dans, musik etc. Även restauranger och pubar erbjuder trubaduraftnar och liknande. Det begränsade utbudet är en brist men inget stort problem, med undantag för ett förbättrat utbud riktat till ungdomar. Vuxna som vill gå på teater, konserter eller bio söker sig in till Stockholm city. Då det gäller rekreativ möjligheter är Dalarö väl försörjt. Här finns vattnet och skärgårdsmiljön som en hög kvalitet. Många Dalaröbor väljer att tillbringa sin sommaresemester i Dalarö. Samhällets karaktär förändras markant både vad avser utbudet av service och aktiviteter, men även platsen och människorna bidrar till att skapa en attraktiv semesterort. Även möjligheten att på plats studera bebyggelsen från olika epoker har ett kulturvärde.

Hälsa, säkerhet och trygghet

Dalarö är en trygg ort. Inbrott är sällsynta men förekommer oftast då som ”inbrottsvågor” när något gäng mer organiserat åker runt i området. Båt- och motorstölder förekommer i alla marinor på Dalarö men är inte omfattande.

Grannsamverkan finns i flera områden och man känner sig trygg att åka på semester, i och med att grannarna håller ett öga på huset.

Trafiksäkerheten är ett stort problem som innebär att föräldrar inte vill låta sina barn själva gå och cykla till skolan, kompisar och fritidsaktiviteter om de måste förflytta sig längs med eller tvärs någon av de mer trafikerade vägarna som Odinsvägen, Smådalarövägen och Dalarövägen. Många föräldrar skjutsar därför sina barn. Den ökade trafiken bidrar till mer utsläpp och ett ökat buller.

Skadegörelse förekommer framförallt i samband med krogarnas stängning sommartid.

Skolan bedriver ett framgångsrikt och aktivt arbete med att förhindra mobbing.

Bortsett från trafikmiljöerna som upplevs som otrygga är Dalaröborna trygga alla tider på dygnet och känner ingen oro i att röra sig i samhället.

Nattetid under sommaren finns problem med personer (överförfriskade?) som rör sig längs Odinsvägen och på torget, vilket av vissa upplevs som obehagligt och skapar otrygghet.

Vissa platser och gångvägar omges av en vegetation och/eller dålig belysning som bidrar till viss otrygghetskänsla.

Makt och inflytande

Kontakten med kommunen (politiker och tjänstemän) har varit och är dålig/svag men är på väg att bli bättre även om mycket kvarstår att göra. Kommunens agerande under planläggningen och genomförandet i början av 1990-talet finns fortfarande i minnet hos en del som upplevde orättvisor. Även bygglovs tillämpning av detaljplanerna väcker frågor. Vissa hus och tillbyggnader verkar kunna tillkomma utan hänsyn till platsen medan andra tvingas anpassa byggnationerna på ett många gånger ”krystat sätt” för att bejaka ”Skärgårdsstilen”.

Dalarö forum och Skärgårdsgruppen nämns som två positiva kontaktytor där kommunen och Dalaröborna möts. Arbetet i Dalarödialogen är ytterligare ett lovligt initiativ. Farhågorna är dock att det stannar vid ännu ett diskussionsforum och att inget konkret därefter kommer ske.

Många nyinflyttade har ett stort engagemang och brinner för sin nya bostadsort, men upptäcker snart att de inte har några bra

kanaler in i kommunhuset.

Dalaröbornas erfarenheter från kontakter med kommunen i frågor om barnomsorg och skola är negativa. Det handlar om att direktiven om de olika formerna för barnomsorg svajat och resulterat i att det idag endast finns dagis med allt för många barn i förhållande till lokalerna.

Även den långsiktiga planeringen av skolans lokaler upplevs som direkt dålig.

Då det gäller drift och underhåll av vägar och allmän platsmark upplever Dalaröborna att kontakterna varit få och knapphändiga. En del uppfattar det som att kommunen inte är intresserad av Dalarö. Att kommunen betraktar Dalarö som så pass välmående att satsningar inte är nödvändiga och att det finns andra kommuner i vilka satsningar är mer angelägna.

Haninge kommun framställer sig som skärgårdskommun, och framhåller gärna Dalarö men är inte beredda att satsa på skärgården och Dalarö.

Trots att man saknar engagemang från kommunen upplever Dalaröborna att de dels själva är handlingskraftiga och tar många egna initiativ till förändringar och kan påverka när de så önskar genom att de vet vilka vägar man ska gå.

Jämställdhet

Dalarös föreningsliv avviker inte från föreningslivet i övriga samhället. Det vill

såga det är inte vare sig bättre eller sämre ställt avseende jämställdheten.

Aktiviteter finns för både tjejer och killar. Tillkomsten av nya idrottshallen har bidragit till att jämna ut skillnader i utbud för båda könen, även om här finns utrymme för mer initiativ/aktiviteter t.ex. ett gym. Då det gäller aktiviteter som kräver samordnad transport till matcher exempelvis är det aldrig några problem med att få föräldrar (både mammor och pappor) som ställer upp. Föräldrarna skjutsar varandras barn och stödjer på så sätt även ensamstående föräldrar.

Upplevelsekvaiteter

Närheten till naturen, utsikten över vattnet, "vädret" och skärgården i kombination med att Dalarö är en ort med "egen själ" är viktiga boendekvaiteter.

Årstidsrytmen med både naturens skiftningar men också förändringar i befolkningens sammansättningens uppskattas av många. Det kan sammanfattas som att det är *"Härligt när Dalarö "öppnar upp" på våren, pulsen under sommaren ger välbehövlig intensitet, men det är även skönt när Dalarö "stänger igen" på hösten"*.

Utsikterna från Amerikaberget, Lotsberget, Askfatsberget, Jungfruberget och Hotell Bellevue är kvaiteter som gör Dalarö speciellt. Blandningen av de många vackra, unika husen och de slingriga vägarna ger Dalarö en särprägel. Det som är mindre

attraktiv är Hotellbryggan och infarten vid Kanalbron.

Viktiga slutsatser

- Idrottshallen har skapat en ny och viktig mötesmöjlighet för en bred grupp Dalaröbor.
- Det finns ett behov av en vardagskrog med generösa öppettider och en avslappnad atmosfär.
- Tullhusets användning kan förbättras.
- Befintliga arrangemang, som Dalaröregattan och Ornö-runt, kan utvecklas med koppling till Dalarö.
- På Dalarö skans är tillgängligheten låg och utbudet dåligt.
- Mötesplatser för ungdomar framförallt för de i 16-18 årsåldern saknas. Här är ett enklare café och bio efterfrågade.
- Föreningslivet fungerar väl på Dalarö och erbjuder goda möjligheter för de flesta att vidga sitt umgänge
- Olika arrangemang, som t.ex. Dalaröregattan och Måndagsklubben har en viktig social roll.
- Nätverken är välutvecklade och omfattar de allra flesta Dalaröbor.
- Det finns ingen uppdelning Dalaröbor emellan, kopplat till vilken del av Dalarö man bor.
- Dalarös storlek medför att Dalaröborna har god kännedom om varandra.

- Dalaröborna är genuint intresserade av sin kommun.
- Det råder skilda uppfattningar om den mest gynnsamma utvecklingen av Dalarö.
- Inom Dalarö förekommer ingen segregation.
- Relativt sin omgivning är Dalarö socioekonomiskt och etniskt segregerat.
- Dalaröborna känner sig trygga både vad avser inbrott och stölder men även mot överfall.
- I flera delar är grannsamverkan i olika former utvecklad.
- Brister i trafiksäkerheten är ett stort problem, som dessutom leder till andra oönskade effekter.
- Sommartid leder det ökande antalet besökande till både ökad skadegörelse men även till en ökad otrygghet att röra sig på orten.
- Längs vissa gångstråk är vegetationen och belysningen sådan att stråken känns otrygga.
- Kommunkontakterna har förbättrats under senare år även om det kvarstår mycket att göra.
- Kommunens hantering av bygglov väcker emellanåt frågetecken.
- Dalaröbornas erfarenheter från kontakter med kommunens centrala förvaltning i frågor om barnomsorg och

skola är negativa.

- Dalarö forum och Skärgårdsgruppen nämns som två positiva kontaktytor där kommunen och Dalaröborna möts.
- Det finns farhågor att Dalarödialogen stannar vid ännu ett diskussionsforum och att inget konkret följer av arbetet.
- Nyinflyttade reagerar ofta över att kontakterna med kommunen är undermåliga.
- Dalaröborna upplever att Dalarö är lågprioriterat i förhållande till andra kommuner i Haninge.
- Dalaröborna känner sig själva handlingskraftiga och vet hur de kan försöka påverka kommunen när de så önskar.
- Sommartid är utbudet tillfredställande, vintertid sparsamt.
- Utbudet för ungdomar är allt för litet.
- Dalarös äldre delar har ett mycket stort kulturmiljövärde.
- Dalarös läge med närhet till naturen och vattnet är en mycket uppskattad kvalitet.
- De stora årstidsväxlingarna både vad gäller natur och befolkning över året är uppskattade.
- Den kulturmiljö som framförallt finns i Dalarös äldre centrala delar, framhålls som mycket värdefull.
- Dalarö är en ort med ”egen själ” vilket gör den attraktiv.

- Områdena Hotellbryggan och vid infarten är mindre attraktiva.

Starka & Svaga sidor

Starka sidor

- Den unika blandningen av hus, tomter och kulturmiljön.
- Läget vid vattnet ger både möjligheter och kvaliteter.
- Dalarös karaktär som ett genuint skärgårdssamhälle
- Kollektiva förbindelser (buss)
- Direktbussen
- Många naturliga mötesplatser längs gångstråken på orten.
- ”Alla känner alla”
- Trygghet
- Hälsosam, oexploaterad lugnande miljö.
- Kulturarvet och historien
- Dalarö har livets nödtröft, en stor liten stad.
- Bra basservice.
- Replipunkt för södra skärgården.

Svaga sidor

- Parkeringsplatser för bil och gästplatser för båt är för få.
- Gästhamnen ligger fellokaliserad.
- För få avgångar med Vaxholmsbåtarna mot Stockholm och ut i skärgården.
- Nybyggda hus harmonierar inte alltid med de äldre husen och miljön.
- Otydliga regler för bebyggelseutformning.
- Bygglöshanteringen bör ta mer hänsyn till den unika miljön.
- Dåligt utbud av bostäder för livets olika faser
- Tullhusområdet är dåligt utnyttjat
- Avsaknad av möteslokaler.
- Torget är dåligt utnyttjat.
- Trafiksäkerheten låg och höga hastigheter på vissa vägar.
- Litet utbud/exklusivitet.
- Restauranger av bättre kvalitet saknas året om.
- VA-tillgången begränsar.

Sammanfattning & rekommendationer

Stärk och utveckla den positiva bilden av Dalarö

Satsningar för att stärka och utveckla den positiva bilden som finns av Dalarö bör göras genom att dels upprusta huvudentréerna landvägen vid kanalbron och sjövägen vid Hotellbryggan och Fiskarhamnen då dessa platser ger besökaren ett första intryck. Vidare är det nödvändigt att både parkeringsplatser för bilar och gästplatser för båtar finns i tillräcklig mängd och är lättillgängliga. Marknadsföringsinsatser och utveckling av utbudet på Dalarö bör ta sin grund i den kulturhistoriska miljön både på land och under vattnet i syfte att göra den mer tillgänglig för allmänheten och besökande. Även utbudet av framförallt kommersiell service bör stödjas.

Planera för ett växande Dalarö

Planering och andra insatser bör inriktas på att Dalarö skall växa, genom att fler erbjuds möjlighet att såväl bo kvar som att flytta till Dalarö. Här behövs satsningar på bostäder, skola och omsorg för livets alla skeden. Lägenheter i mer centralt läge efterfrågas för äldre som vill bo kvar. För övriga hushåll kan mer perifert lokaliserade lägenheter tänkas. Nya småhus kan framförallt tillkomma i områdena Schweizerdalen, Kolbotten, Tegelbruket och Kattvik. Viktigt är dock att de genuina kulturmiljöerna bevaras vid tillkomst av nya bostäder. Bra vatten och avloppslösningar är av central betydelse för ett växande Dalarö. Kommunikationerna till Dalarö såväl fysiskt till lands och sjöss samt via bredbandsuppkoppling måste stärkas för att fler skall kunna bo och verka i Dalarö och dess skärgård. Dalarös funktion som replipunkt och den där till knutna frågan om färjelägets placering är en fråga som måste utredas vidare då den är av mycket stor vikt för Dalarös och öarnas utveckling.

Förstärk tillgängligheten och tillgången till natur, skärgård, park och torg.

Då många söker sig ut i naturen är det viktigt att de befintliga anläggningarna som möjliggör och lockar kontinuerligt ses över och underhålls för bibehållen kvalitet. Det gäller tillgång till båtplatser skötsel av Schweizerbadet, delen närmast kanalen, och Amerikaberget. Tullhusparken är en viktig park vilken delvis nyttjas för samvaro, lek och aktivitet vilken bedöms kunna utnyttjas i mycket större utsträckning året om ifall kommunen hade rådighet över platsen. Utveckla torget både vad avser fysisk utformning men också avseende utbudet för att återskapa ett levande torg där människor vill mötas och uppehålla sig.

Förbättra trafiksystemet

Många Dalaröbor promenerar gärna runt i samhället året om vilket ställer krav på att framkomligheten och trafiksäkerheten måste vara god. Här är det satsningar på ökad framkomlighet i trappor vad gäller barnvagnar, belysning och slyröjning längs gång- och cykelbanor samt kontinuerlig drift- och underhåll som efterfrågas.

Då det gäller trafiksäkerheten på de tre största huvudvägarna Odinsvägen, Dalarövägen och Smådalarövägen så är behovet stort att kunna röra sig såväl längs med som att korsa dessa varför separata gång- och cykelvägar bör tillkomma där så är möjligt och hastighetssäkrade passager anläggs, i övrigt handlar det om att utformningen skall stödja ett säkert trafikantbeteende. I övrigt så är det på Baldersvägen och Berghamnsvägen som hastigheterna är allt för höga i förhållande till vägarnas funktion. Trafiksituationen runt skolan är ett annat område som behöver särskild uppmärksamhet.

Skapa en central mötesplats

Redan idag finns behov av en central mötesplats/lokal där dels föreningsliv, näringsliv, barn, ungdomar och vuxna skall kunna mötas under olika former. Det kan vara såväl traditionella föreningsmöten som tillfälliga arbetsmöten för småföretagare, olika evenemang som dans, teater, musikaftnar och bio. Mötesplatsen kan med fördel inrymma ett café kombinerat med internetuppkoppling och bibliotek. Önskemålen är många och gemensamt är att Dalaröborna vill se en utveckling av Tullhuset och Tullhusparken för dessa ändamål.